

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw“

Adres redactie: ds. H. Amelink, Waal 5, Langerak (Z.-H.)

Administratie: Drukkerij Steenberg, Slotlaan 220, Zeist

H. Amelink

Orthodox zijn

(Mattheüs 2:1-12)

Mattheüs is de tollenaar Levi, die tot bekering is gekomen en geworden is één van de twaalf apostelen van het Lam. Naar de mens gesproken was er niets onverstandigers te doen voor de Heiland dan zulk een man, die deelde in de verachting die alle tollenaars ondergingen van de kant van het Joodse volk, tot Zijn discipel te maken. Echt om een goede zaak stinkende te maken.

Toch wordt déze man gekozen als één van de twaalf. Toch wordt juist hij gebruikt om ons het evangelie van Jezus Christus voor zondaren te prediken. Wie zou het eigenlijk beter kunnen? Onze Heiland was een vriend van tollenaars en zondaren, die tot Hem kwamen. En Hij zocht ze op.

Mattheüs is het die ons het verhaal vertelt van de wijzen uit het Oosten, die van ver komen om te knielen voor het vleesgeworden Woord.

In bijzonder schrijnende tegenstelling staat daar wel tegenover de houding, die aangewomen wordt door de overpriesters en schriftgeleerden.

Als de wijzen uit het Oosten bij Herodes komen, dan tracht Herodes van de overpriesters en schriftgeleerden te weten te komen waar de Christus geboren zou worden.

Deze Herodes neemt de zaak volledig serieus. Hij lacht er niet om. Hij vindt het zeer belangrijk, zij het dan dat hij het belangrijk vindt vanwege het gevaar dat zijn eigen positie eventueel zou lopen. De Joden hadden een verschrikkelijke hekel aan deze Herodes. Toen hij stierf hebben ze een groot feest gevierd.

Nu zullen onder die wetgeleerden Sadduceeën geweest zijn, die nu niet zo erg veel aanvaardden van het Woord Gods. Maar voor een deel zullen het ook Farizeeën geweest zijn, die werkelijk verwachtten dat er één keer de grote Zoon van David zou komen. Maar er blijkt van die verwachting hier niets. Er komt kennelijk niemand op de gedachte met de wijzen mee te gaan naar Bethlehem, hoewel ze moeiteloos de Schrift weten te ci-

teren, als Herodes hen vraagt naar de plaats waar de Messias zal geboren worden. Het is Bethlehem. Zo goed kenden ze hun Bijbel wel.

☆☆☆

Het evangelie naar Mattheüs heeft een duidelijk anti-farizeese strekking, zoals vrijwel trouwens heel het Nieuwe Testament, met name de brieven van de apostel Paulus. Die anti-farizeese strekking — dat gevaar voor de kerk van alle eeuwen — komt ook wel duidelijk te voorschijn in het bericht over de wijzen uit het Oosten.

Het is een heel blij, maar toch ook een heel ernstig verhaal. Want al die Schriftgeleerden en overpriesters, dat wil zeggen, héél de leiding van het volk van God, ze gaan niet naar Bethlehem.

Herodes, die niet-Jood, neemt de wijzen nog serieus. Maar uit vijandschap en uit angst voor zijn eigen positie. Maar de overpriesters en schriftgeleerden nemen kennelijk de komst van de wijzen niet serieus. Tenslotte wordt de Heiland dan ook door deze zelfde mensen ter dood veroordeeld.

Alleen maar orthodox zijn is kennelijk niet voldoende, zo leert dan ons ook later de broer van de Here Jezus, Jacobus. Orthodox zijn de duivelen ook.

De Here Jezus noemt de schriftgeleerden, de farizeeën later huichelaars. Niet in de gewone zin van het woord, zoals wij dat meestal gebruiken. En Paulus voor zijn bekering, was ook een huichelaar, al was hij, wat wij dan noemen subjectief volkomen oprecht. Waarom worden ze dan toch huichelaars genoemd? Omdat ze in alle ernst zich anders voordeden dan ze waren, tegenover God en de mensen. Zij hebben zich het meest verzet tegen de Heiland en tegen het evangelie van de vrije genade. Het begin is hier te zien in hun niet geïnteresseerd zijn in wat in Bethlehem gebeurde.

En waarom?

Omdat ze een Heiland, een Zaligmaker niet

echt nodig hadden. Ze wisten zich zelf geen zondaren voor God. Ze konden zich zelf wel redden. Ze meenden ook dat ze zich zelf wel konden redden. Here, ik dank U dat ik niet ben als andere mensen... Verlossing van Herodes en van de Romeinen, dát wilden ze nog wel. Maar verlossing van de schuld der zonden, daaraan hadden ze geen behoefte.

☆☆☆

Er staat naar verhouding in de H. Schrift weinig over de Sadduceeën, zeg maar de vrijzinnigen van die dagen. Er staat bijzonder veel in over de Farizeeën. Wie werkelijk geloofd in de inspiratie van de H. Schrift, weet dat zulks niet voor niets is. Dat God ook daarin een bijzondere zorg voor onze zaligheid heeft gehad. Hét grote gevaar dat de kerk bedreigt is niet de vrijzinnigheid. Want dat is, om zo eens te zeggen, de duivel op klompen. Je kunt hem van heel ver horen aankomen. Het is ook heel makkelijk te herkennen. Maar de orthodoxie die het vanzelfsprekend gaat vinden Gods volk te zijn en alles aanvaardt wat de HERE zegt, dat is kennelijk een veel groter gevaar. Want dan vertrouwt men op eigen orthodoxie in plaats van ootmoedig als zondaar het evangelie te horen en te aanvaarden.

En dat zal het grote gevaar blijven voor de kerk van alle eeuwen. Omdat daarin de oerzonde van het paradijs — het als God willen zijn — steeds weer naar voren komt. Dat uit zich in een gevallen wereld in het zich zelf willen redden en denken dat ook te kunnen. God niet echt nodig hebben. Niet echt nodig te hebben een Heiland, een Zaligmaker voor zondaren. Een Lam, dat de zonde der wereld wegneemt.

Van de Goddelijke tekenen, die de komst van de Heiland in het vlees vergezellen vertelt Mattheüs er maar één. Dat is de komst van de wijzen uit het Oosten. En juist wat er rond die komst afspeelt, maakt duidelijk de ernstige toestand waarin het volk van God verkeert! Wat dan ook uitloopt op de kruisdood van onze Heiland.

Wij zijn orthodox. We kennen de feiten. Het zijn heilsfeiten. Het komt bij ons niet op daar aan te twijfelen. Het laatste heilsfeit, dat we verwachten is de wederkomst van onze Here Jezus Christus, ter volkomen verlossing.

Maar nu is daarom echt de vraag: wacht u echt?

Verwacht u echt alles van Hem?

Hoopt u op de volkomen verlossing?

En het zal juist ook in de kerk een altijd actuele vraag blijven: de Zoon des mensen als Hij weerkomt, zal Hij dan het geloof nog vinden op de aarde?

Kerkelijk leven

VERSTAAT GIJ WAT GIJ LEEST?

(II)

De aard van dit boekje

Prof. Kuitert geeft in dit 'Cahier voor de gemeente' niet een — uiteraard éézijdige en gepopulariseerde — informatie over de huidige stand van zaken in de wetenschappelijke theologie, doch hij nodigt 'de gemeente' uit tot het gesprek over het thema van dit geschrift: het verstaan van de Heilige Schrift. Al heeft dit boekje zijn theologische en wijsgerige uitgangspunten, de schrijver heeft niet die uitgangspunten aan de orde gesteld, doch een aantal geloofsoordelen over de Schrift, waaronder HET geloofsoordeel van artikel 5 van de ned. gel. belijdenis: „al deze boeken ontvangen we voor heilig en canonic om ons geloof daarnaar te reguleren, daarop te gronden en daarmee te bevestigen.” Prof. Kuitert zelf denkt er niet aan de Heilige Schrift te verwerpen als de enige regel des geloofs. Dat kan dus het vaste uitgangspunt zijn voor de discussie. Want het gaat natuurlijk om de inhoud van die belijdenis, eigenlijk om het zelfgetuigenis van de Heilige Schrift. Wat betekent het, wanneer we zeggen: „De Bijbel is Gods Woord”?

De Bijbel Gods Woord...?

Prof. Kuitert betoogt dat we met het getuigenis dat de Bijbel het Woord van God is, er niet zijn (8), en dat we daarmee niet uit de moeilijkheden zijn. Dat is niet nieuw. Niemand, die zich met het verstaan van de Schrift heeft bezig gehouden vanuit het vooroordeel dat de Bijbel Gods Woord is, heeft gesteld, dat daarmee alle moeilijkheden de wereld uit zijn. Die belijdenis is geen toverformule. Ook de Gereformeerde Schriftverklaarders „van de oude stempel” wisten van meer dan één 'crux interpretum', van meer dan één schier onoplosbare moeilijkheid bij de verklaring der Schrift. We noemen slechts mannen uit eigen kring en van de jongere tijd: Aalders, Van Gelderen, Ridderbos J., Grosheide, en anderen. Zij schaamden zich niet in meer dan één geval te eindigen met een 'non liquet': we komen er niet uit. Ook de Gereformeerde dogmatici — we beperken ons weer tot de jongeren — hebben bij alle vasthouden aan de duidelijkheid van de Heilige Schrift, nimmer ontkend, dat er moeilijkheden overbleven: Kuyper, Bavinck, Honig, Hepp, Schilder. Van de ouderen noemen we Calvijn. De laatste heeft zich aan de verklaring van het boek van de Openbaring nimmer gewaagd. Toch hebben deze mannen beleden: de Bijbel is Gods Woord. Trouwens de Schrift zelf ontkent niet dat er moeilijkheden zijn. Petrus schrijft dat er in de geschriften van „onze geliefde broeder Paulus” vele dingen „zwaar zijn om te verstaan”.

Ook van de kennis, die de Schriften ons verschaffen, verklaart de apostel, dat zij „ten dele” is en dat wij „ten dele profeteren”. Er blijven raadsels over. De belijdenis van de sufficientia van de Heilige Schrift, dat zij ons een toereikende kennis verschaft van God om behouden te worden en tot Gods eer te leven (ned. gel. bel. art. 7) sluit niet uit dat God ons niet alles heeft geopenbaard. Maar dat sluit niet uit dat de Here Jezus Christus ons de Schrift heeft voorgehouden als een integrale eenheid, die „niet kan gebroken worden.”

Moeilijkheden... de geboden

De eerste 'moeilijkheden', die de belijdenis dat de Bijbel Gods Woord is als een soort aanvechting vergezellen, bestaan, aldus prof. Kuitert, hierin, dat er in de Bijbel geboden van God zijn, die geen christen meer houdt: het sabbatsgebod, tal van andere Oudtestamentische wetten; de voorschriften van Hand. 15 betreffende de samenleving van christenen uit de Joden en christenen uit de heidenen. Hij maakt daaruit de gevolgtrekking, dat de stelling: „De Bijbel is Gods Woord” betekent kennelijk niet dat we alles moeten doen wat in de Bijbel staat” (9).

Daarna gaat de schrijver een stap verder: als we belijden dat de Bijbel Gods Woord is, betekent dat ook niet dat alles wat hij vertelt ook gebeurd is. Dat blijkt volgens hem ook uit tal van tegenstrijdige berichten: 2 Kron. 26:23 t.g.o. 2 Kon. 15:7; 1 Kon. 9:11 e.v. t.g.o. 2 Kron. 8:2; 2 Sam. 21:19 t.g.o. 1 Kron. 20:5 en 1 Sam. 17. „Het is moeilijk, zo niet onmogelijk om enerzijds de boeken Samuel/Koningen en anderzijds I en II Kronieken met elkander in overeenstemming te brengen.” Niet anders is het in de evangeliën. Deze feiten „vereisen een zeer nauwkeurig bijbel-lezen, dat meestal — plaatsvervangend — voor ons verricht wordt door exegeten.” „De verschillen hebben te maken met wat de schrijver (als prediker) te zeggen had.” Het vermelden van deze dingen diende „alleen als illustratie-materiaal, om ermee te laten zien, dat het niet zo eenvoudig ligt met de uitspraak: de Bijbel is Gods Woord.”

Voorts stelt de schrijver vast: „Er is waarschijnlijk (!) niemand in het gereformeerd protestantisme die er aan denkt (of erger: die de bedoeling zou hebben) de belijdenis van de Heilige Schrift aan te tasten” en hij schrijft nog eens af de beginregels van art. 5 van de ned. gel. bel.: „al deze boeken ontvangen wij voor heilig en canonic om ons geloof daarnaar te reguleren, daarop te gronden en daarmee te bevestigen.” Dat begint zelfs hoe langer hoe meer door te dringen in het (!) rooms katholicisme. En in de reformatorische en in de rooms katholieke christenheid is er een beweging, welke het er om te doen is „de Heilige Schrift te eren, haar juist tot haar recht te laten komen door haar opnieuw, en nu v a n d a a g in de wereld van de 20e eeuw, verstaanbaar te maken voor de wereld en de gemeente beide” (11). De mensen, die 'in de oude stijl' tot de Schrift naderen (dat: 'de oude stijl' is niet van dr. Kuitert, maar van mij, G.V.) laten zich slechts de helft aanreiken van al het licht en het leven dat de Schriften met haar heilsboodschap bevatten. Die van 'de nieuwe stijl' worden „beloofd met nieuwe moed en hoogst bevrijdend — b.v. van mensenvrees bevrijdend geloof”, zo „dat zij onmogelijk hun nieuw verstaan kunnen inruilen voor het oude”. (12)

Prof. Kuitert heeft met deze laatste zin de zaak scherp gesteld: er is voor de mensen van de nieuwe stijl geen weg terug.

De lezer heeft al begrepen: de schrijver geeft hier heel wat meer dan een inleiding tot de kwestie. Hij geeft reeds duidelijk aan dat de schrijvers van de 'historische' boeken van de Schrift de oudere hun bekende verhalen wijzigden in verband met hun taak als prediker: aan het 'kerugma' van de Bijbel zijn de feiten volkomen ondergeschikt. (11) Het gaat om de heilsboodschap van de Schrift en niet om historische nauwkeurigheid (12). Of het allemaal gebeurd is en of het gebeurd is zo als de schrijvers het ons verhalen, is niet van doorslaggevende betekenis: het gaat slechts om hetgeen de auteurs bedoelen te prediken: het heil Gods.

Is dat zo?

Als bewijs voor deze stelling voert Kuitert aan, dat er heel wat geboden in de Schrift staan, zowel in het Oude als in het Nieuwe Testament, die wel „e hoorzaam” moeten worden in die bepaalde tijden door die bepaalde mensen, maar thans niet meer. Dat feit is niet te ontkennen. Het door God aan Adam gegeven proefgebod, dat door Adam werd overtreden, geldt vandaag in die vorm niet meer. Al evenmin het gebod aan Abram gegeven om uit te gaan naar het land dat God hem wijzen zou. Hetzelfde geldt van heel de Wet van het Horebverbond. Kuitert zegt: Het zijn geboden, „die geen enkel christen meer houdt” (8). We gaan nog een stap verder. We zeggen dat geen enkel christen die houden mag in die vorm en op de wijze waarop de Here dat aan gelovigen vóór Christus had opgedragen. De besnijdenis was een heilige instelling Gods, het pascha ook een heel Israëls erediens. Maar wie vandaag zijn kin-

deren, niet uit medische, maar uit religieuze motieven besnijdt, overtreedt het verbond des Heren: „indien gij u laat besnijden, zal Christus u geen nut doen”. Gal. 5:3. Wie vandaag het Oudtestamentische pascha viert, overtreedt het gebod van Christus, die een nieuw verbond gaf, niet in het bloed van het paaslam, maar van Hem zelf. En wie vandaag wil leven bij „het bloed van stieren en bokken” verloochent de enige offerande van Christus aan het kruis: dat is de onderwijzing, de thora van heel de brief aan de Hebreëen. Wie vandaag het huwelijk wil inrichten naar de huwelijks wetten van het Horebverbond haalt verwoesting over de Nieuwtestamentische kerk. En verwoesting brengt ieder, die in deze tijd een volksleven zou trachten in te richten met de wetsbepalingen van het verbond Gods met Israël.

Doch dat leert ons niet enige theologie, die daar achter gekomen is door een nieuw verstaan van de Schrift, door een nieuwe wijze van Schriftuitlegging, dat leert ons de Bijbel zelf: dat leren ons Christus en de apostelen. De Schrift zelf leert ons dat de Here zijn volk geleid heeft van Adam tot Abraham, van Abraham tot Horeb, van Horeb tot Christus.

Het is daarom onbegrijpelijk dat dr. Kuitert deze feiten aanvoert ten bewijze dat we er met de eenvoudige belijdenis „De Bijbel is Gods Woord” niet zijn. Want de Bijbel zelf stelt ons hier niet voor moeilijkheden. Zij kondigt reeds eeuwen voor Christus, b.v. in Jeremia 31, aan, dat het Horebverbond voor een nieuw verbond zal plaats maken en dat reeds in Jeremia's dagen het Horebverbond oud en verouderd en nabij de verdwijning was. Hebr. 8:13. Het verbond Gods met de mensen doorloopt een geschiedenis. Het heeft een periode gekend, waarin de verbondsgemeente vergeleken met de Nieuwtestamentische kerk, onmondig was totdat zij de positie kreeg van een volwassen zoon. Gal. 4:1-11.

En op de vraag: waarom houden wij als christenen de Wet van het Horebverbond niet meer?, geeft de Bijbel zelf het antwoord: Het mag niet meer. Omdat de Bijbel het ons verbiedt.

G. VISEE

En voorts: Kuitert zegt bepaald te weinig wanneer hij constateert, dat „geen enkele christen” die geboden meer houdt. Immers die Wet, heel de Wet van het oude verbond behoudt voor ons haar betekenis. Want heel het Oude testament is en blijft wat het was: het Woord van God. Uit die Schriften, uit ál de Schriften leren wij vandaag nog: dat Hij is, wie Hij is en wat Hij voor ons wezen wil. In ál zijn deugden. Aan de Oudtestamentische naaste (dat zijn ze, stuk voor stuk, als we hen van God horen spreken!) kennen wij God en onszelf. „En wij gebruiken de getuigenissen uit de Wet en de profeten om ons in het evangelie te bevestigen en ons leven daarnaar te reguleren in alle eerbaarheid, volgens Zijn wil.” Ned. gel. bel. art. 25.

De Schrift stelt ons, ook met haar geboden, die als positieve geboden niet meer behoeven en ook zelfs niet mogen volbracht worden, niet voor moeilijkheden om te erkennen, dat de Bijbel Gods Woord is. Niet maar: wás, maar: is. Zij brengt haar eigen verklaring mee.

Moeilijkheden: de feiten

Van die geboden, die „geen enkel christen meer houdt” komt dan de schrijver op die andere: dat de Bijbel ons klaarblijkelijk dingen vertelt, die kennelijk niet gebeurd zijn. Dat is in dit geschrift een schijnbaar vanzelfsprekende overgang. In feite is het een overgang tot een andersoortige zaak: wetgeving en geschiedschrijving zijn twee. Prof. Kuitert illustreert het tweede: „niet (zo) gebeurd met enkele voorbeelden.

We noemen er enkele.

In 1 Koningen 15:7 wordt verhaald, dat Uzzia bij zijn vaders werd begraven, terwijl 2 Kronieken 26:23 vermeldt, dat Uzzia — vanwege zijn melaatsheid — juist niet bij zijn vaders te ruste werd gelegd, maar in een akker er naast. Dat is dan het 'probleem' en een bewijs dat we er niet zijn met de belijdenis: De Bijbel is Gods Woord. Immers de

twee berichten 'kloppen' niet. Wij kunnen met de beste wil van de wereld niet zien wat voor tegenstrijdigs die beide berichten bevatten. 2 Koningen 15 : 7 verhaalt dat Uzzia ontsliep met zijn vaderen en zij begroeven hem bij zijn vaderen in de stad Davids. 2 Kronieken 26 : 23 zegt: „En Uzzia ontsliep met zijn vaderen en men begroef hem bij zijn vaderen.” Tot hiertoe kloppen beide berichten precies. In Kronieken wordt er echter aan toegevoegd: „in het veld naast de begraafplaats der Koningen.” De betekenis van deze laatste toevoeging kán eenvoudig niet zijn dat Uzzia niet bij zijn vaderen begraven werd. Immers dát wordt ook in de lezing, die Kronieken geeft, nadrukkelijk vastgesteld. De toevoeging heeft duidelijk de betekenis van een nadere aanvulling, een bijzonderheid: wél bij zijn vaderen, maar dan zó dat hij vlak náást de begraafplaats der koningen te ruste gelegd werd. De beide berichten zijn even tegenstrijdig als wanneer twee berichten bekend zijn van een en dezelfde begrafenis. Het eerste bericht zegt: A. werd op de rooms-katholieke begraafplaats ter aarde besteld; terwijl het tweede bericht zegt: op de rooms-katholieke begraafplaats, máár op een uit-hoek en in ongewijde aarde, omdat A. zichzelf het leven genomen had. Geen sterveling ziet hier een moeilijkheid. Het verschil tussen 2 Kon. 15 : 7 en 2 Kron. 26 : 23 wordt echter door Kuitert aangevoerd als een moeilijkheid t.a.v. de belijdenis dat de Bijbel Gods Woord is. Het is doodgewoon een kwestie van welwillend lezen.

Een tweede voorbeeld, ook al een bekende oude „kwestie”: In 2 Samuel 24 : 1 staat, dat God David 'tegen de Israëlieten opzette' om een volkstelling te houden, terwijl in 1 Kronieken 21 : 1 gezegd wordt dat de Satan dit deed. Al weer leest prof. Kuitert hier een moeilijkheid, en wel een moeilijkheid t.a.v. de eenvoudige belijdenis dat de Bijbel Gods Woord is. Waarom toch? De beide berichten behoeven in het geheel niet met elkander te strijden. In het éne bericht wordt gezegd, dat Davids initiatief tot de volkstelling een straf van de Here was; in het andere, dat de Satan hier zijn boze rol speelde. Is dat vreemder dan dat wij van Christus leerden bidden: „Leid ons niet in verzoeking, maar verlos ons van de Boze”?; dan dat wij in de brief aan de Romeinen lezen dat God de heidenen overgaf aan onreinheid; aan schandelijke lusten; aan een verwerpelijke denken, Rom. 1 : 24; 26; 28. En dat terwijl de Schrift op vele plaatsen leert dat die zulke dingen doen, door de duivel worden aangedreven?

Prof. Kuitert noemt ook andere voorbeelden. En niet altijd is het mogelijk te zeggen: Hier is geen moeilijkheid, of: die moeilijkheden tot een oplossing te brengen. Maar bewijst dat, dat hetgeen ons als gebeurtenis wordt verhaald niet gebeurd is? Men kan dan hoogstens zeggen: hier ligt tweërlei lezing van een gebeuren, en we kunnen de oplossing niet vinden. Of: het is misschien ook een verhaal van twee gebeurtenissen. Vroegere Gereformeerde exegeten hebben vaak deze moeilijkheden niet kunnen oplossen en dat met een 'non liquet' rustig erkend, zonder te komen tot de conclusie „dat we er met de eenvoudige belijdenis: de Bijbel is Gods Woord niet zijn.”

Nog één voorbeeld. Dr. Kuitert schrijft (9): „Niet minder opvallend is het bericht in 2 Kron. 21 : 12 over een brief van Elia aan koning Joram, terwijl volgens de verhalen die Koningen over Elia biedt, deze profeet reeds lang gestorven moet zijn.” Het is inderdaad een vreemd bericht. Maar de roomse exegeet dr. A. van den Born vindt dit zo bezwaarlijk niet. Hij vertaalt de tekst als volgt: „Toen werd hem (de koning Joram) een schrijven, afkomstig van de profeet Elias. Daarin stond: „Zo spreekt Jahweh, de God van uw vader David, omdat gij niet voortgegaan zijt op de wegen van uw vader Josaphat en op die van uw vader Asa, de koning van Juda, maar voortgegaan zijt op de wegen van de koningen van Israël en gij Juda en de bewoners van Jeruzalem achter afgoden hebt doen aanlopen, zoals het huis van Achab deed, en omdat gij verder uw broers, het huis van uw vader vermoord hebt, terwijl zij beter waren dan gij; daarom zal Jahweh een geweldige slag toebrengen aan uw volk, uw zonen, uw vrouwen en al uw have.” En in de verklaring merkt deze roomse exegeet op: „De straf daarvoor wordt hem merkwaardigerwijs aangekondigd door een brief (1 Kg. 21 : 8) van

de reeds lang overleden Elias, die zich nooit met Juda bemoeid had en over wie Kronieken dan ook met geen enkel woord gesproken heeft. Men zal zich dit zo moeten voorstellen, dat een leerling van Elias een thema uit diens prediking op Joram toegepast en onder de naam van Elias op schrift gesteld heeft...” (De boeken van het O.T., Kronieken, bl. 184). Het kan ook zijn dat iemand een geschrift, waarin Elia getuigde tegen de zonde van Achab, met toepasselijke commentaar aan Joram gezonden heeft.

Het is maar weer een kwestie van welwillend lezen. Zelfs al zou zo'n bericht niet in de Bijbel staan, maar in een ander boek gevonden zijn, zou men, uitgaande van het feit, dat de schrijver een betrouwbaar man is, deze welwillendheid in acht behoren te nemen en kunnen rekenen met de mogelijkheid dat de schrijver op korte, gedrongen wijze zijn verhaal vertelt.

Maar we vrezen dat dr. Kuitert, wanneer hij deze en dergelijke 'moeilijkheden' in de Schrift tegen komt, geleid wordt door zijn vooroordeel: dat het in de Schrift n.l. niet gaat om de geschiedenis, de verhalen, waarin de heilsboodschap volgens hem 'verpakt' is, maar om de heilsboodschap. Om 'het religieuze' in de Bijbel.

Daar ligt, dunkt ons, de kwestie.

Doch dat is een verkeerde tegenstelling.

Het gaat om de komst van het heil in de geschiedenis. En die beide: het heil Gods en de komst van dat heil in de historie zijn één. Met de vastheid van de heilsgeschiedenis staat en valt ook het heil in en voor de mensheid in haar historie. Onze God is de God van Abraham, Izaak en Jakob, de God onzer vaderen.

Kerstbestand

24 december:

ijzige ademtochten

schijnen onze wereld

te regeren

als de mensen hun kerstkalkoenen

aanspreken

24 uur lang

tot de botten

aan honden

worden gegeven

dan schieten ze weer

op jongens en vrouwen

omdat deze niet wisten

dat er om de hoek

van iedere straat

toevallig weleens

een mitrailleurshutter staat

zolang ...

zolang levensverzekeringen

tegelijk met hun houders

de laatste adem uitblazen

maar, Goddank, het cijfer

van mijn verzekering

ligt boven alle berekening

wonderbaarlijk is het

vol van genade en waarheid:

de heerlijkheid

van het vleesgeworden

Woord ...

C. M. van der Ziel

Ingezonden

Naar aanleiding van de verschillende reacties op het schrijven van ds. Meester over het heengaan van ds. Schoep voel ik mij gedrongen daarover ook enkele opmerkingen te maken.

Het spijt me, dat ik niet kan instemmen met de bezwaren, die de broeders aanvoeren tegen het door ds. Meester geschrevene, waarmee ik het zakelijk geheel eens ben. Ik meen, dat hun wijze van argumenteren ondeugdelijk is. Alle respect voor de persoon van ds. Schoep en begrip voor zijn persoonlijke motieven en omstandigheden mogen ons niet verhinderen om na te gaan of de publieke daad van zijn heengaan jegens God en de vrijgemaakte kerken te verantwoorden is, want deze daad gaat niet alleen de broeders in Amstelveen, maar ons allen aan.

Onmiskenbaar speelt hierbij de beoordeling van de situatie in onze Vrijgemaakte kerken een grote rol. Ik acht echter in dit stadium de gedachtengang, als zouden onze kerken als geheel reeds ondubbelzinnig en onherroepelijk hebben gekozen voor een zgn. vrijmakingsideologie, beslist verwerpelijk. Ik meen, dat dit een miskennis is van de interimsituatie, waarin wij verkeren. Er zijn er nog duizenden onder ons, die onvermoeid blijven strijden voor het behoud van de **Schriftuurlijke ruimte** in onze kerken. Maar daarbij moeten dan ook beide woorden dezelfde klemtoon hebben, want juist van deze Schriftuurlijke ruimte geldt, dat ze niet onbegrensd is. Het is niet de ruimte van de Hervormde Kerk, waar de leugen een legitieme plaats heeft naast de waarheid; het is evenmin de ruimte van de Synodale kerken, waar de leugen volop bezig is, zich een plaats te veroveren naast de waarheid.

Ik geef toe, dat deze strijd onder ons menselijkerwijs gesproken, weinig uitzicht biedt op een keer ten goede. Maar dat is dan ook inderdaad „naar de mens” gesproken en dat moeten degenen, die belijden, dat zij een God hebben „Die wond'ren werkt” maar liever niet doen. En daarom ben ik van gevoelen, dat ds. Schoep niet vóórtijdig had mogen heengaan en dan nog naar een verkeerde plaats. Ik neem graag aan, dat hij daar de waarheid der Schriften begeert te verkondigen en dat zal hij ongetwijfeld doen op de hem eigen, jong en oud aansprekende, markante wijze, maar bij de praktische leervrijheid, die in de Synodale kerken wordt getolereerd, heeft hij daar geen wapen tegen de opdringende leugen. Daarom had hij met talloze anderen de strijd in ons midden moeten blijven volhouden. Pas wanneer aan ons allen die strijd door uitwerping of totale uitringering onmogelijk wordt gemaakt, is het moment gekomen, waarop „God ons anders aanwijst”.

Mij bevreemdt ook, dat de bezwaarde broeders, de daad van ds. Schoep willende rechtvaardigen, zich toch in feite zelf daarvan distantiëren en ds. Schoep schijnt ook niet anders te begeren. Immers, voorzover ik uit summere gegevens meen te moeten afleiden, heeft ds. Schoep zijn Gemeente in Amstelveen niet opgeroepen hem te volgen. Hoe is dat nu mogelijk? Er is toch maar één kerkwet, die zowel voor de herder als voor de kudde geldt? En als ds. Schoep zich geroepen acht heen te gaan naar de Synodale kerken, hoe kan hij dan de Gemeente achterlaten, waarover hij voor God en de mensen verklaard heeft het herderschap te aanvaarden? En hoe kan de Gemeente, deze handelwijze niet veroordelende, toch nalaten hem te volgen?

Dit alles vind ik het onbevredigende en dubbelzinnig aandoende in de argumentatie van de broeders.

En daarom ben ik ds. Meester en allen, die vóór hem in gelijke zin over eerdere overgangen hebben geschreven van harte dankbaar dat zij, zonder zich een verdoemend oordeel over de betrokken personen aan te matigen, deze hun daad onomwonden en duidelijk hebben afgewezen.

Het was mij bepaald geen vreugde om ook het mijne te zeggen over deze trieste zaak. Ik heb het alleen gedaan, omdat wij naar mijn stellige overtuiging met een begrip voor per-

sonen, dat ons belet de feiten duidelijk te benoemen, de verwarring alleen maar vergroten en elkaar niet helpen om de rechte kerkstijl te bewaren.

Loenen a/d Vecht.

C. J. Verkerk

Repliek

Om meer dan één reden vind ik het een onaangename bezigheid de kritiek die in een drietal ingezonden stukken werd gemaakt op hetgeen door mij gesteld is in het nummer van 13 december jl. over het heengaan van ds. Schoep naar de syn. geref. kerken, met een weerwoord te beantwoorden. De redenen waarom ik deze bezigheid onaangenaam vind zijn gelegen voor een deel in het feit dat men gevaar loopt over deze overgang schrijvende, de persoon van coll. Schoep daar te veel in te betrekken. Ik acht zijn persoon daarvoor te hoog. Ik wil niet graag komen in het straatje waar broeder Van Bolhuis in zijn ingezonden stuk ongemerkt heenleidt als hij zelfs het psychische en fysieke van coll. Schoep publiek meent te moeten bespreken. Als je die kant op zou gaan zou je gemakkelijk ook bij de auto, de kleren en de portemonnee van de betrokkene terecht komen. Dit soort zaken moeten we naar mijn mening trachten te houden buiten een publieke discussie over een overgang naar andere kerken en een verlaten van een gemeente. Voor een ander deel zijn de redenen waarom ik deze bezigheid onaangenaam vind, gelegen in het feit dat een discussie **achteraf** weinig positief nut voor het kerkelijke vraagstuk oplevert. Ds. Schoep heeft zijn rol in onze kerken gespeeld. Zo is het geweest met alle predikanten uit onze kerken die naar de synodale kerken zijn overgegaan. Een discussie achteraf verandert dit niet. Dit is een van de tragische aspecten van zulke overgangen.

Om derwille van mijn eigen wens zo mogelijk enige opheldering te geven betreffende datgene wat ik schreef en wat misverstaan werd voor een deel, probeer ik in dit weerwoord die opheldering te verschaffen.

Ik wil mijn weerwoord om een drietal punten concentreren. Een drietal punten welke ik duidelijk vind in het ingezonden stuk van broeder P. van Bolhuis uit Amsterdam (Opbouw van 3 jan. 1969) en ik vlei mij met de hoop dat ik dit doende, ook de bezwaren van de andere heren en broeders die ingezonden stukken hebben geplaatst onder de ogen zie. Die andere heren en broeders zijn dr. J. Bosch en A. P. F. v. d. Werff benevens prof. dr. J. R. v. d. Fliert en mr. H. Velema, alle uit Amstelveen, wier stukken stonden in Opbouw van 20 dec. 1968.

Dit drietal punten zijn 1e dat ik het heengaan van ds. Schoep heb genoemd „weglopen”, 2e het feit dat ik bij coll. Schoep een „ideologie” meende te ontwaren en 3e het feit dat ik mij op uitspraken uit de Open Brief beriep tegenover deze stap van coll. Schoep en dat ik vanwege de discrepantie tussen hetgeen in de Open Brief publiek is gemaakt en deze daarmee strijdige daad, schreef: m.i. ethisch niet verantwoord!

Weggelopen

Broeder Van Bolhuis meent dat door het gebruiken van deze term ik een **hard** oordeel zou hebben uitgesproken over het heengaan van ds. S. Laat me proberen kort te schrijven waarom ik deze uitdrukking heb gebruikt en wat ik er door tot uitdrukking wilde brengen. Misschien dat br. Van Bolhuis na mij aangehoord te hebben zijn oordeel wil herzien. Ik handhaaf de uitdrukking welke naar ik meen nauwkeurig, zij het in korte vorm, omschrijft wat deze overgang voor de gemeente, de classicale kerken en ds. S. zelf betekende. De vrijmoedigheid het heengaan van ds. S. als „weglopen” uit zijn gemeente te karakteriseren heb ik ontleend aan het feit dat ds. S. eens wettig beroepen is door de gemeente te Amstelveen. Bij zijn bevestiging in

het ambt te Amstelveen op 19 mei 1957, is hem de vraag gesteld: „of gij gevoelt in uw hart, dat gij wettig van Gods gemeente en mitsdien van God zelf, tot deze heilige dienst geroepen zijt?” Dit is de 1e vraag van het Form. tot bev. van dienaren des Woords. Op deze vraag heeft coll. S. toen bevestigend geantwoord. Zal nu een dienaar des Woords zijn dienst of ambt ter plaatse waar hij door God gesteld is, mogen verlaten in een strikt persoonlijke verantwoordelijkheid? De gereformeerde kerken hebben op deze vraag van oude tijden af een ontkennend antwoord gegeven. Dit kan ieder lezen die de moeite wil nemen de vragen door te nemen, die aan een te bevestigen dienaar des Woords in het Form. tot bev. gesteld worden. De **roeping** van Godswege komt niet „strikt persoonlijk” zonder intermediair tot de aanstaande dienaar. God roept door middel van de roeping van de gemeente. Ook de **taak** die de dienaar heeft, mag niet strikt persoonlijk of in persoonlijke verantwoordelijkheid naar eigen geweten opgevat worden. De taak wordt keurig en nauwkeurig omschreven in het genoemde Formulier. Daarin wordt precies gezegd tot welke taak de man die geroepen wordt geroepen wordt en de dienaar weet dus wat van hem verwacht wordt en verwacht mag worden in de gemeente waar de Here hem riep. Hij heeft bovendien zelf de verantwoordelijkheid voor de welomschreven taak aanvaard. Als in een echt tweezijdig verbond of partnerschap. Hij heeft niet alleen de 1e vraag uit het Formulier, maar ook de 2e en de in dit verband zeer belangrijke 3e vraag met „ja” beantwoord. Aan dit „ja” zit hij vast. De dienst staat boven de persoon. Dit is zelfs zo in elk bedrijf dat zichzelf respecteert. Dat is zo als men in militaire dienst is. Zou dat in de dienst van onze hemelse Koning niet zo zijn? Kom, men moet inzake de orde in de gemeenten van Christus, de kluts wel kwijt zijn als men meent dat daar het momentele persoonlijke inzicht, de strikt persoonlijke verantwoordelijkheid, boven de dienst, het ambt uitgaat. Dat de strikt persoonlijke, individuele inzichten op een gegeven moment, de allerhoogste norm in de gemeenten zouden zijn.

Ik schreef hierboven over de **roeping** tot het ambt, die komt uit de hemel, van Godswege, maar door middel van de roeping van de gemeente. Ik schreef over de **taak**, de dienst, het ambtswerk. Dit wordt ook niet naar het persoonlijke individuele inzicht van de dienaar opgevat, maar is nauwkeurig omschreven door de gemeente wier voorganger men wordt. Precies zo staat het met het **weggaan**. Kan een ambtsdrager weggaan? Stellig. Maar niet in strikt persoonlijke verantwoordelijkheid. Een dienaar des Woords kan heengaan naar „elders” wanneer van „elders” een roeping komt, maar niet dan na „bewillinging” zijns kerkerads en „met voorweten” van de slassis. Aldus is in onze kerken regel, zie art. 10 van de K.O. Dit is overeengekomen tussen ds. S. en zijn gemeente in mei 1957. De wijze waarop ds. S. is heengegaan betekent dat deze overeenkomsten van één zijde — zijn zijde — verbroken zijn. Hij heeft de kerkeraad mededeling gedaan van zijn — in persoonlijke verantwoordelijkheid — genomen beslissing. De kerkeraad kon daar kennis van nemen. Met leedwezen. Met oprechte droefheid. Met verdriet. Kennisnemen! Had er niets in te zeggen of te beslissen. Omdat het verbond tussen dominee en gemeente van één zijde was verbroken.

Dit heb ik genoemd „weglopen”.

Eenzijdige verbreking van overeenkomsten die tweezijdig zijn, is wegdoen van de „goedertierenheid en trouw” die we elkaar verschuldigd zijn. We kennen dat schenden van hetgeen overeengekomen was ook uit Groningen-Zuid. Daarvandaan hebben de kerken eens bericht gekregen van een schorsing „in eigen verantwoordelijkheid”. Schoep heeft zijn beslissing in „persoonlijke verantwoordelijkheid”. In de grond geen verschil. Als het ons goed voorkomt dan doen wij wat wij willen. Natuurlijk doen we het uit nobele motieven, Groningen-Zuid! Schoep ook! Bijbels is het niet om verbonden voor Gods aangezicht gesloten, éénzijdig te verbreken.

De volgende keer hopen we tot puit 2 en 3 te komen.

J. MEESTER

TE BERDE

Zwervend door Parijs sprak het voor mijn Vrouw en mij vanzelf dat we iets zouden proberen terug te vinden van Calvijn, die daar een deel van zijn leven studierend heeft doorgebracht.

Zo kwamen we in de buurt van de Sorbonne. Op zich zelf was dat al een belevenis. De overvalwagens, bemand en bewapend stonden klaar om uit te rukken. Het is roerig aan de universiteiten in Frankrijk, zoals het roerig is aan de universiteiten van heel de wereld. Aan de ene kant bestaat er onder ons de neiging de wetenschap en het intellect zwaar te overschatten. Aan de andere kant is er ook de neiging de wetenschap te onderschatten en daarmee de wetenschappelijke instituten.

Wat de kerkgeschiedenis betreft is het heel duidelijk dat de reformatie in de dagen van Calvijn niet begonnen is in de kerk, maar daarbuiten. Zowel Luther als Calvijn kwamen ondanks de kerk en de leer der kerk tot een beter inzicht in de Schriften. En hun universitaire scholing werd daarbij door de Here kennelijk ook gebruikt.

Studenten hebben de neiging, passend bij hun leeftijden en passend bij het milieu, waarin ze leven, kritisch te staan tegenover het gevestigde.

Op zich zelf is dat geen verkeerde zaak. Al dient men dan niet de weg van de revolutie te kiezen, als men wat veranderd wil zien.

Aan de andere kant is het evenzeer duidelijk dat men de invloed van de universiteit en van de wetenschappelijke opleiding kennelijk niet moet overschatten.

Het merkwaardige is nl. dat in dezelfde tijd als Calvijn Ignatius de Loyola, de stichter van de orde van Jezuiten in Parijs gestudeerd heeft. Men kan kennelijk aan dezelfde universiteit gestudeerd hebben en toch tot totaal verschillende overtuigingen en levensgang komen. Werd de één de leider van de reformatie, de ander werd de leider van de contra-reformatie. Kennelijk moeten dus ook weer invloeden van buiten af, buiten de universiteit om, een rol gespeeld hebben. Er is dus ook alle reden om de invloed van de universiteit niet te overschatten. Evenmin om die te onderschatten.

Maar het ging me er om te vertellen dat we zouden pogen iets van Calvijn terug te vinden. En jawel, in een straatje, niet ver van de Sorbonne wist onze gids aan te wijzen het huis, waar Calvijn gewoond moet hebben, tijdens zijn verblijf daar. Het was de tour de Calvin. Inderdaad een huis in de vorm van een toren. En wat betreft de uitgesletenheid van de trappen kregen we de indruk dat inderdaad Calvijn over die trappen nog wel gelopen kon hebben. Het huis wordt nog steeds bewoond en de bewoners kenden het ook als de tour de Calvin.

Teleurstellend was bepaald het bezoek aan de franse gereformeerde kerk, staande achter het standbeeld van De Coligny. We konden de psalmen meezingen. Het zijn dezelfde wijzen. Maar aan het eind van de dienst werd het H. Avondmaal bediend. Toen ging het grootste gedeelte van de gemeente maar weg. Van de preek van de neger-dominee kan ik niets na-vertellen, behalve dat het ging over de Emmausgang. Daarvoor was mijn frans niet goed genoeg.

Een stempel van het Calvinisme heeft Frankrijk niet gekregen.

Dat bleek ook wel in Noyon, de geboorteplaats van Calvijn, waar zijn geboortehuis nog te bezichtigen is en waar een straat naar hem genoemd is. Maar verder is het uiterlijk een roomse stad.

Temidden van alle universitaire, maatschappelijke, politieke en kerkelijke verwarring hebben we toen maar gedacht staande voor het standbeeld van De Coligny aan het „Christ avant tout”, Christus boven alles, en voor alles, woorden die stammen van Koningin Wilhelmina, die eens een krans legde bij het standbeeld van deze, een van haar voorvaders. Er is tenslotte één vast punt in het leven. Dat is niet Calvijn, maar dat is Jezus Christus.

AMELINK

H. L. BOGAARD

VIETNAM,

het 'Land van de
Kleine Draak'

(5)

1. 'Hoe meer misdaden de agressors op Vietnamees grondgebied begaan, hoe harder de vergelding zal zijn. De geschiedenis leert: de tijd, dat agressors ongestraft bleven, is voor altijd onherroepelijk voorbij!
De Opperste Sowjet der U.S.S.R.
Moskou, Kremlin, 3 augustus 1966.
2. 'Het feit op zichzelf, dat een mogendheid groot en machtig is, houdt in, dat niet alleen alles, wat zo'n mogendheid doet, maar ook, wat zij onder bepaalde omstandigheden *niet* doet, verstrekkende gevolgen heeft. In elke fase van de oorlog in Vietnam waren onze regeringsleiders ervan overtuigd, dat *niet* handelen de ernstigste gevolgen zou hebben. Daarvan zijn de vier opeenvolgende presidenten zich, bij de successievelijke beslissingen, die zij namen, steeds bewust geweest'.
Irving Kristol (in: 'Foreign Affairs').
3. 'Persoonlijk geloof ik dan ook, dat de les, die wij uit het conflict in Vietnam moeten trekken, *niet* is, dat wij de gevangenen van de geschiedenis zijn.'
William P. Bundy
in 'De weg naar Vietnam', aug. '67.
4. 'De veelbewogen geschiedenis van Vietnam maakt een eenvoudig positief of negatief standpunt in dit stadium vanzelfsprekend onmogelijk.'
S. C. Prabasi, Nepal.
(Vietnam, aspecten van een tragedie, pag. 75)

„Vreugde en schittering: een politiek van het prestige en het theatrale effect”, met deze woorden karakteriseerde Maurice Paléonogue jaren later het keizerschap van Napoleon III in een gesprek met diens weduwe Eugénie.

Hij had ongetwijfeld gelijk, maar dat de ex-keizerin, die na de tragische ondergang en spoedige dood van haar man (in 1870) nog een lange reeks van jaren voortleefde (tot 1920), het nauwelijks kan hebben beaamd, is evenzeer duidelijk.

Behagen, dat wilde Napoleon graag; zich geliefd voelen, bewonderd en zonder vijanden...

En man, die meende, dat hij, met behoud van de socialistische dromen uit zijn jeugd, thans wel het (feitelijk utopistisch-) socialisme met het kapitalisme zou kunnen verzoenen. Vandaar zijn steeds herhaalde verzekeringen, dat hij als één van zijn belangrijkste taken zag, de lasten der armen te verlichten.

Wijlen dr. Boon beschreef indertijd, hoe de gewezen keizer in de stilte van zijn laatste verblijf in Chislehurst nog een plan poogde uit te werken voor een goedkoop te fabriceren gietijzeren kachel, geschikt voor de doorsnee-arbeiderswoning. (Napoléon, rêve et réalité; „Droom en werkelijkheid”).

Helaas verloor de Franse arbeider al spoedig zijn geloof in de keizer, en groeide er terzelfdertijd bij de genabuurde regeringen argwaan jegens de stelselmatig geuite bewering, dat 'het keizerrijk' gelijk stond met 'vrede': omdat tevens, telkens opnieuw, de frasen klonken over de verplichtingen, die waardigheid en eer van Frankrijk met zich meebrachten. Ook voor ons geen onbekende klanken, overigens...

—o—

Overschat

De grimmige werkelijkheid, waarop de roze ambities van Napoleon zouden stukbre-

ken, de één na de ander, was al voorzien door een zekere heer Otto von Bismarck, die in 1855 op de wereldtentoonstelling in Parijs enkele woorden met de keizer mocht wisselen. Na zijn (particuliere) bezoek aan de Franse hoofdstad die in deze jaren, dankzij Napoleons bemoeiingen, de bijnaam 'Lichtstad', 'Ville Lumière', begon te krijgen) gaf Bismarck zijn indrukken weer, onder andere in deze opmerking: 'Zijn verstand is overschat ten koste van zijn hart. Eigenlijk is hij goedmoedig; de man imponeert mij op geen enkele manier.'¹⁾

Venijniger schreef de Engelse, liberaal- ingestelde historicus Trevelyan over de keizer: 'Napoleon III was een egoïstisch en intrigant avonturier, die de vrijheid in zijn eigen land vermoordde, maar tegelijk een romantisch idealist die de principes van de Franse revolutie over heel Europa wilde verbreiden.'²⁾

'Tu comprends, qu'ça n' peut pas durer plus longtemps' — (Je begrijpt, dat dit niet veel langer zo kan voortduren), zo liet Jacques Offenbach 't kwasi-goedmoedig klinken in één van de refreinen van zijn satire 'La Belle Hélène'; door heel Europa kende men 't wijsje en de woorden, en overal voelde men, op wie ze gemunt waren, die woorden!

—o—

Afkeer

Het is merkwaardig, hoe duidelijk anderszijds, lijnrecht tegenover de zojuist gesignaleerde 'politiek van het prestige', de afkeer bij het Franse volk is van de blijkbaar bij zo'n politiek onvermijdelijke koloniale expansie. „Het Franse volk was een sober en hard werkend volk van boeren en soldaten, dat twee keer Europa in opschudding gebracht had

¹⁾ Sesam-Wereldgeschiedenis, deel 15, p. 140.

²⁾ a.w., p. 141.

door zijn *continentaal*-imperialistische neigingen, doch dat ondanks het belang van zijn prachtig gelegen havensteden en ondanks het initiatief van sommige van zijn vooruitziende leiders niets moest hebben van kolonisatie-over-zee. De ontwikkeling van zijn industrie ging er veel rustiger dan in Groot-Britannië, Duitsland en de Verenigde Staten, zodat de samenstelling van zijn sociale lichaam harmonischer bleef dan in de genoemde landen. In 1881 was er nog niet meer dan 31,5% van zijn bevolking werkzaam in de nijverheid — veelal klein-industrie —, welk percentage in 1911 nog maar tot 38,8 gestegen was.”³⁾

—o—

Wanneer wij zoeken naar een motief voor de Franse koloniale politiek in de tijd van het Tweede Keizerrijk, moeten wij dus kennelijk bij de figuur van Napoleon III zijn, wiens 'individuele machtsbegeerte' poogde, de publieke opinie *mée* te slepen door het voorwenden van economische belangen.

Het is waar — Bartstra toont het duidelijk aan — dat een werkelijk — 'imperialistische' politiek in feite pas ná 1880 kan worden aangetoond, gekenmerkt door ettelijke gemeenschappelijke trekken, die we nog zullen bezien. Niettemin ligt in het optreden van een man als Napoleon III dit imperialistische element al besloten.⁴⁾

—o—

Nieuwe slaven

Het schijnt juist te zijn, dat pas in de laatste twee decennia van de vorige eeuw de belangstelling van „de massa” — wellicht ook die van het Franse volk! — voor koloniale expansie ontstaat: het gaat dan allemaal draaien, ook om de belangen van de massa-industrie. Had men zich vroeger hoofdzakelijk bekommerd om het verkrijgen van strategische punten en geschikte havens in Afrika, China enz., nú komt er interesse voor het eigenlijke *binnenland en voor de mensen*, die daar zijn te vinden. Die mensen kunnen prachtig dienst doen in een voortreffelijk (ofschoon door hen niet begrepen) produktie-systeem; een dienstbaarheid, die vrijwel met een nieuwe slavenrol gelijk staat. Overigens blijken de bewoners van de Polynesische eilandengroepen in meerderheid al vóór 1880 uitgeroeid; alleen al de aanraking met het zojuist genoemde moderne produktie-stelsel volstond daartoe; hun ondergang verliep zelfs nog bruter dan die van de autochthone bevolking van Noord-Amerika en Nieuw-Zeeland in vorige eeuwen...

Is het dus correct, te veronderstellen, dat Staley gelijk had, toen hij — het was al in 1935! — stelde, dat *mée* dan eens het behartigen van bepaalde economische belangen eerder een *voorwendsel* is geweest voor geweldadige expansiepolitiek, dan een *drijfveer* daartoe?...

—o—

Zowel in 1890 als in 1850 'is het ware motief machtsbegeerte van individuen of klieken'; veelal blijkt het nodig, dat men de publieke opinie meeslept, door economische belangen voor te wenden, en te suggereren, dat de voorgestelde maatregelen voor zo'n koloniale politiek volstrekt onmisbaar zijn.

—o—

Dat de ongelooflijke uitbreiding van de technische mogelijkheden mede een hoofdrol speelt bij de wording van het nieuwe imperialisme, is nauwelijks aan twijfel onderhevig. En dat daarbij ook de *oorlogstechniek* een be-

³⁾ J. S. Bartstra - Geschiedenis van het moderne imperialisme; 1958; p. 29.

⁴⁾ Vgl. hiervoor hetzelfde werk op p. 8-9; 11-12.

langrijke stimulans ontving van nieuwe vindingen, zoals het achterlaadgeweer, de 'mitrailleuse', snel te verplaatsen veldgeschut van licht kaliber, of met weinig moeite mee te voeren smalspoor voor munitie- en troepen-transport, wordt duidelijk door het feit, dat juist sinds 1880 herhaaldelijk een grote overmacht van inheemsen in de tropen totaal kon worden uitgeschakeld door kleine expeditie-naire legertjes van Europeanen.

-o-

Terzijde nog even deze opmerking: Ervan uitgaande, dat er méér dan één soort imperialisme bestaat, dienen we óók nog rekening te houden met het feit, dat daarbij de aanpak van het ene volk weer anders is dan die van het andere.

Koloniale expansie, exportbehoeften e.d. verklaren inderdaad veel, maar niet alles, niet overal, niet telkens 'n even sterke mate.

En daarom is het verschijnsel van ónze eeuw zo opmerkelijk, dat er zulke nieuwe, vreemde vormen van 'imperialisme' opdemen: het Russische, dat onder de „hamer-en-sikkelvlag" de oude tsaristische koloniale politiek voortzet, mèt de nieuwe mythe van de „wereldrevolutie"; het Duitse, dat — beknot in territoriale aspiraties elders op aarde — „naar binnen slaat", en door onderwerping, desnoods uitroeiing, poogt, de zgn. minderwaardige rassen de baas te worden ('zoölogisch imperialisme', zoals Renan 't al in 1871 formuleerde, en ergo nauwelijks economisch bepaald!); het Aziatische en Afrikaanse ten slotte, dat de steun zowel van Oost- als van Westblok benuttend, zich weet vrij te vechten, en in het aldus ontstane vacuüm zo spoedig mogelijk een politiek begint van uitbreiding over de landen, die in het orthodox-koloniale tijdperk ook bij de oude 'wingewesten' hadden behoord, Korea, Indo-China, Nieuw-Guinea. Dat deze jonge volken zich daarbij schuldig maken aan hetzelfde euvel, waarvan ze de vroegere meesters zo venijnig beschuldigen, zou op een ontbreken van wezenlijk-steekhoudende zakelijke argumenten kunnen wijzen, en op een verdringen van inferioriteitsgevoelens. „Expansiedrift, verborgen achter het 'Houdt de dief', naar een *ander* geschreeuwd!"

-o-

Tenslotte nog een citaat, ter aanvulling van het de vorige maal ter sprake gekomen lot van China in de vorige eeuw, uit **Tibor Mende** — *Die chinesische Revolution*, 1961, p. 17:

„Mit der endgültigen Niedergang der Mingdynastie um die Mitte des siebzehnten Jahrhunderts war die Zeit für eine neue Veränderung reif. Wieder gab es Bauernaufstände, und in dem anbrechenden Wirrarr konnte eine neue Dynastie in China Fuss fassen. Wenn sie sich auch auf gemischte Truppenkontingente stützte — sie bestanden aus Chinesen, Mandchus, Mongolen und Koreanern —, übernahm doch die Mandchu-regierung in Besteuerungswesen und in der Verwaltung rein chinesische Einrichtungen. *Aber van Beginn an — 1644 — hatten die Chinesen die Mandchu-dynastie als einde ausländische Macht betrachtet, und vielleicht aus diesem Grunde bemühten sich die Mandchus, als Wächter chinesischer Institutionen zu erscheinen.* Sie wurde mit der Zeit durch und durch chinesisch, und China erlebte unter ihren besten Herrschern Zeiten materieller wie kultureller Blüte. Trotzdem blieb die Ablehnung der Mandchus ein entscheidender Bestandteil des chinesischen Nationalgefühls. (...)

Hätten die Mandchus Widerstand gegen die Fremden leisten können, wären sie wahrscheinlich unbehelligt in den grossen Strom der chinesischen Geschichte eingegangen. *Nun aber traf der Verfall der Dynastie mit einen besonderen Kapitel der chinesischen Geschichte zusammen, mit der Zeit nämlich, als China zum erstenmal mit dem Geschick der übrigen Welt verflochten wurde.*

Seit dem Opiumkrieg war die Mandshuhdynastie unvermeidlich in einen unlösbaren Widerspruch geraten. Sie musste stark genug sein, um China unter den ausländischen Willen beugen zu

können, dabei aber so schwach, dass das Land den fremden Mächten keinen Widerstand leisten konnte. *Die Wut des Volkes über die imperialistische Ausbeutung rief daher notwendigerweise anti-dynastische Leidenschaften hervor.*"

Kort samengevat:

Ca. 1650 lost de Mandsoe-dynastie de Mingkeizers af; temidden van een tumult van boerenopstanden weet de nieuwe regering vaste voet in China te verkrijgen, steunend op een zeer heterogene troepenmacht; zo spoedig mogelijk streeft men naar een zuiver chinees 'image', door op de bres te staan voor de echte oud-chinese waarden, zij het, dat desondanks de afwijzing van de 'vreemdelingen' tot het einde gehandhaafd blijft bij de publieke opinie. Omdat de reeds tot verval gekomen dynastie zich niet meer weet te verweren tegen de aanvallen van buitenaf, geraakt de Mandsoekeizer rond 1850 in een paradoxale situatie: naar buiten niet in staat, een vuist te maken, naar binnen te zwak voor gezagshandhaving; dit leidt tot felle uitbarstingen onder het Chinese volk, die met name tegen de dynastie gekant zijn, en zich pas jaren later — bij de Boxer-opstand van 1900 — tegen de werkelijke boosdoeners zullen keren, de Europese vreemdelingen. ('roodharige barbaren', schold een Chinees al in onze Gouden Eeuw op de Hollanders...)

Zaltbommel, 24 december 1968.

BOEKBESPREKING

Drs. G. Puchinger: **Christen en Saecularisatie** (Meinema, Delft, maart 1968). Paperback in geplastificeerd omslag, 501 blz., foto's van de geïnterviewden, personenregister, zakenregister. Prijs f 12.50.

Dit boek is het derde in de reeks, waarin „Gesprekken over Rome-Reformatie" in oktober '65 als eerste en „Is de gereformeerde wereld veranderd?" in september '66 als tweede verscheen. Ook ditmaal een nauwgezet verslag van interviews — 16 in getal — met vooraanstaande mannen van uiteenlopende confessie en levensbeschouwing, ter voorbereiding n.l. van het in september '67 gehouden congres van de Organisatie van Reunisten van de Societas Studiorum Reformatorum over het thema Christen en Saecularisatie. Vooraf gaat een historie inleiding van de katholieke professor Rogier, spreker ook op het congres.

De interne en externe verzorging van deze bundel doet in geen enkel opzicht onder voor die van de beide vorige en is derhalve uitstekend. De drie boeken zijn elk voor zich interessant en boeiend en voor wie geïnformeerd wil worden over recente ontwikkelingen en probleemstellingen met betrekking tot de onderhavige onderwerpen, hun geld dubbel waard. Het lijkt mij daarbij niet uitgesloten dat hun grootste waarde pas later zal blijken: voor de geschiedschrijver n.l. die het tijds-gewricht dat wij beleven eenmaal tot voorwerp van gedistancieerd onderzoek zal maken.

Vergelijkt U dit derde boek met het eerste (er is inmiddels ook al een vierde), dan treft U een merkwaardig verschil, dat met de keuze van het onderwerp wel enigszins samenhangt.

Iedere bundel heeft uiteraard een eigen gezicht. Maar hier wordt U door uitgever of samensteller (of beiden?) reeds op de flap met een op die sterk economisch gebonden plaats opvallende eerlijkheid een karakteristiek van het geheel geboden die het bedoelde verschil treffend weergeeft. Dit gebeurt met de woorden van één der gesprekspartners, de politicus-jurist Schmelzer, en wel naar aanleiding van de gesprekken met zijn voorgangers in deze reeks welke hem — der goede gewoonte gietrouw — vooraf ter inzage werden gegeven. Ziehier: „Mijn conclusie is, dat u het woord saecularisatie als een voetbal op het voetbalveld gooit, en belangstellend afwacht in welke goal hij terecht komt. U wilt die voetbal, lijkt het soms, gebruiken om de „voetballers" op hun talent te testen. En die voetbal is niet een bij voorbaat vaststaand iets. De voetballers moeten maar doen, en u staat alles toe." De commentaar bij deze woorden (altijd nog op de flap) noemt deze werkwijze m.i. niet helemaal terecht: het de volle ruimte geven, een eigen standpunt naar voren te

brenge. Wél terecht wordt daarnaast gesteld dat bij deze „aanpak" het karakteristieke van persoon en levensloop van de geïnterviewden sterk naar voren komt.

Met deze zelf-analyse is zowel de zwakke als de sterke kant van deze bundel aangegeven.

De zwakke was van meet af aan gegeven met de keus van dit onderwerp voor het congres. Ook daarop wijst de flap. Saecularisatie is een veelduidig begrip, met min of meer positieve aspecten, en min of meer (zelfs heel zware) negatieve, al naar gelang men het duidt. Daarbij is het vandaag de dag een modeterm. Van Oyen spreekt terecht van de neurose van de saecularisatie. Het hele boeket van deze vraaggesprekken vertoont dan ook een veelkleurig beeld van interpretaties, belangwekkend genoeg, maar hoezeer ook op de man af gevraagd en gegeven, toch niet in alle opzichten bevredigend. In een enkel gesprek, dat van Helmut Gollwitzer, komt het punt nauwelijks aan de orde. Bij andere, overigens van de waardevolste in de bundel — het zij met nadruk gezegd — zoals die met Miskotte en Monseigneur Bluysen, neemt het niet meer dan een kwart van het geheel in beslag. Ook het omgekeerde echter treft u aan. Opvallend zakelijk en even puur bijbels is de „uit het leven gegrepen" improvisatie van minister Schut. En ook professor Berkhof die de rij opent, steekt terstond af naar de diepte, en eindigt met het gericht van de saecularisatie als een gericht van onze genadige God. Daarnaast en daartussen treffen wisselende klemtonen op de desacralisering (De Veris, Hospers), ontdeemonisering (Van Wijngaarden), Entgötterung (Miskotte), emancipatie als bewustwording (Smelzer, Küng) en andere, zwakkere duidingen. Dat een fundamenteel bijbels-wijsgerige visie ontbreekt, mag als een lacune worden beschouwd, al kunnen factoren van buiten af deze onoverkomelijk hebben gemaakt. Het lijkt n.l. zeer wel te wachten dat juist op dat vlak zich in de naaste toekomst de toegespitste discussies zullen gaan bewegen, en dat ook in de levenspraktijk zich de strijd der geesten zal (moeten) gaan ontwikkelen om het centrale punt dat Mekkes eens aldus onder woorden heeft gebracht: „Niet van deze wereld is, na 's Meesters verheffing, het teken der cultuur" (Sola Fide XVI,3).

Gegeven het feit dat de zwakke zijde van de bundel inhaerent is aan de keuze van het onderwerp, mag de nadruk vallen op de sterke: de ontmoeting met levende mensen die in het publieke leven op plaatsen zijn gesteld waar zij de meningsvorming direct beïnvloeden. Die ontmoeting is zonder uitzondering boeiend, en zeer gevarieerd, tot in de tijdsduur toe: van één enkel toegeschoten uur tot volle twee dagen. Hoe ook, de tijd is uitgebuit, de vraagstelling openhartig en indringend zonder ook maar een zweem van de moderne publiciteits-neurose, en daarom wellicht zijn ook de reacties openhartig en rijk aan waardevolle informatie. Waardevol met name voor ieder die zich in enger of breder verband verbonden weet met wat in Nederland nog altijd de gerefomeerde gezindheid of gezindte heet. Daarvoor stond borg de achtergrond van het congres. En de existentiële betrokkenheid van de samensteller zelf bij de hier in geding zijnde ontwikkelingen.

Van de eerste bundel, over Rome — Reformatie, is onlangs een tweede druk verschenen. De indringende toon van Karl Barth, Ratzinger, Michel van der Plas en Gabriël Smit blijft in de reeks een hoogtepunt. Wat niet wegneemt dat duidelijke toppen ook in de tweede en derde bundel te vinden zijn. Maar leest u zelf. De mensen hebben hun gebreken. En hun levensgroot „engagement": oneindig geschakeerd als het leven zelf. Waar als ondergrond van dit engagement door, of tussen, of om woorden, het gebed wordt ontdekt, daar zijn deze boeken het schoonst.

J. Bosch

De Thuisvaart van Christoffel Fabritius door H. te Merwe. Uitgave „De Vuurbaak", Groningen. Winkelprijs f 7,25. Prijs voor de leden van de Vereniging van Vrienden van „De Vuurbaak", f 5,60. Tot 1 juli 1969.

Dit boek speelt zich af in de dagen van Margaretha van Parma, toen de kerkhervorming begon door te dringen in wat toen heette de Zuidelijke Nederlanden.

Het handelt over een gewezen Karmelietermonnik, geboren in Brugge, gegrepen door het Evangelie en om het Evangelie eerst uitgeweken naar Engeland.

Vandaar wordt hij door de broederschap in

België teruggehaald om dienst te doen als predikant.

Door verraad valt hij in handen van de inquisitie en wordt veroordeeld tot de brandstapel.

Op de brandstapel vindt hij dan de dood. Ook ter wille van het Evangelie. Zonder onnodige dramatiek wordt dit verhaal verteld. In hoofdzaak wel voor de jeugd. Maar ik ben er zeker van dat veel ouderen het ook geboeid en met belangstelling zullen lezen.

Amelink

PERSSCHOUW

Waar gaat het met de „grote pers” naar toe?

Daarvan publiceerde het Friesch Dagblad enkele oriënterende, ontdekkende en waarschuwend artikelen.

Het eerste had tot titel: „Om het gewin” en luidde als volgt:

„In een aantal bladen — en uiteraard ook voor radio en tv. — is er veel drukte van gemaakt, dat een paar machtige dagbladconcerns in Nederland tot een nauwere technische samenwerking zijn gekomen. Deze nieuwe samenwerking heeft aanleiding gegeven tot dezelfde commentaren, die al eerder en periodiek ten gehore werden gebracht, wanneer er weer een paar kranten tot een fusie overgingen.

De klacht is dan, dat op die manier de verscheidenheid van meningsuiting in het gedrang komt. Want van het een komt het ander, en als de liberale en neutralistische groep tot samenwerking komt en economische machtsconcentratie dan zullen om de concurrentie vol te houden, anderen dat voorbeeld volgen. Alleen machtige, sterke, over veel kapitaal beschikkende concentraties kunnen de strijd volhouden.

We zien het ook op ander gebied. De bierindustrie wordt hoe langer hoe meer geconcentreerd. We hebben in de krant gelezen, dat in Rotterdam zomaar een hele, goedbeklante bierbrouwerij is verkocht aan een veel machtiger Engelse brouwerij. En dat twee sigarenfabrieken in Nederland opeens Zweeds bezit zijn geworden. En wie weet, wat allemaal onder Unilever valt en waar in binnen- en buitenland de Staatsmijnen aanmerkelijke belangen hebben? En hebben de spoorwegen niet de meeste autobusdiensten ingepikt?

Welnu, de meeste kranten zijn ondernemingen, net als bierbrouwerijen en koffiebrandrijen. De ondernemer houdt geen dagblad in stand uit liefdadigheid, maar „om er beter van te worden”. En als hij door een economische of technische concentratie er nóg beter van kan worden, dan dient hij zakelijk te zijn, dat hij het doet. Waarom de bierbrouwer wel en hij niet?

Sommigen vrezen, dat op die manier de gevareerde opinievorming in gevaar zal komen, maar dat gevaar moet men ook weer niet overdrijven. In Engeland heeft een grootkapitalist jarenlang een socialistische krant uitgegeven, omdat daar een markt voor was. Hij heeft zelfs de redacteurs opgedragen, om er voor te zorgen, dat de krant niet verburgerlijkte, want dan zou er een markt verloren gaan.

De ondernemers zijn heus wel leep genoeg, om uit te zoeken, waar en voor welke opiniekranten er een lonende markt is.

Er zijn op deze theorie uitzonderingen en nuances. Als vakbonden de grote aandeelhouders worden, de holding-companies van hun eigen kranten, het NVV van het Vrije Volk en het NKV van de Volkskrant, dan bedoelt men daarbij een huwelijk tussen zakelijk belang en propagandistische macht. De PvdA heeft Het Vrije Volk overgelaten aan een bank en aan het NVV, omdat de krant meer als een zakelijke onderneming moest worden getraceerd.

En nu het Friesch Dagblad.

Dat is een allermerkwaardigste uitzondering op deze leer. Want er komt helemaal geen NV aan te pas en er zijn ook geen aandelen. En er mag in principe zelfs geen winst worden gemaakt.

Het Friesch Dagblad is in het begin van deze eeuw opgericht door mensen, die voor Friesland een Christelijke krant wilden, en om dat doel te bereiken, riepen zij een vereniging in het leven. Er is dus géén aandeelhoudersvergadering, waar het dividend wordt vastgesteld, maar alleen een ledenvergadering, waar boeren en arbeiders, za-

kenlieden en onderwijzers komen, om elk jaar te praten over hún krant.

En dat blijkt mogelijk en dat blijft mogelijk. Althans in Friesland, onder mensen, die verstaan wat er voor mogelijkheden zijn in deze wereld en wat er op het spel staat en die niet graag willen, dat het volk geestelijk weerloos wordt. En als de jaarvergadering wordt gehouden, dan zit de hoofdredacteur daar niet bij de commissarissen van de onderneming, die de gemaakte geldelijke winst het belangrijkste achten, maar bij de vrienden en broeders, die samen met hem hun geestelijke verantwoordelijkheid proberen te verstaan.

Dat betekent niet, dat zulk een krant als het Friesch Dagblad wel als vrije en onafhankelijke krant zou kunnen blijven”.

Een paar dagen later volgde onder het opschrift „liberale macht” dit stuk:

„Eergisteren hebben wij betoogd, dat concentratie van ondernemingen een algemeen en vaak noodzakelijk verschijnsel is. En dus óók de concentratie van dagbladondernemingen.

Commerciële ondernemingen, naamloze vennootschappen, die winst willen maken om tantièmes en dividend te kunnen verdelen, en daartoe een dagblad uitgeven, gedragen zich niet anders dan bierbrouwerijen of margarinefabrieken.

Sommigen denken, dat het mogelijk is dat idealistische motieven bij zulk een onderneming een rol spelen. Het kan inderdaad. Toen Hitler aan de macht kwam waren er in Duitsland oude, gevestigde dagblad-ondernemingen, die een naam hadden te verliezen en die met moeite gelijkgeschakeld werden. Het opmerkelijke daarbij was, dat de ondernemingen zelfs minder gemakkelijk zich voegden dan de grote meerderheid der journalisten. Een krant kan een naam hebben, een imago, waar de eigenares trots op is.

Dat is evenwel bij andere ondernemingen ook zo. Wij kennen ondernemingen, waarvan de leiding liever de productie van een bepaald artikel stopt, dan te concurreren met degenen, die slechte artikelen op de markt brengen. Eenvoudig, omdat zulk een onderneming, die een naam heeft, zich niet wil laten dwingen om ook te knoeien.

Dat is allemaal waar.

Echter — wanneer een naamloze vennootschap een krant op de markt brengt, dan doet zij dat omdat zij er brood in ziet. En dat motief **dwingt** haar tot maatregelen, die dat brood niet in gevaar brengen. Soms ook tot concentratie of fusie.

Alleen wanneer er achter een krant een **gemeenschap** staat, die — om des beginsels wille — de krant als haar zaak beschouwt, ligt het anders. Nu is er nog een kant aan de zaak.

Het is een oude en bekende zaak in Nederland, dat het liberalisme niet altijd een sterke **politieke** macht is, maar wel een grote en **ongeschokte** economische macht.

De grote ondernemingen hebben in vele gevallen een liberale leiding. Ben de liberaal gekleurde en in hoofdzaak door liberale captains of industry geleide organisatie van werkgevers zijn vijfenzeventig procent van de Nederlandse industriële ondernemingen aangesloten.

De grote concentratie die nu op **technisch** gebied tot stand is gekomen, die tussen het NRC-Handelsblad-concern en de Telegraaf-groep, is een **liberaal** gekleurde concentratie.

De liberalen zijn ook altijd geweest vóór een omroepbestel, waarin de commercie meespeelde. Het is belangrijk aan deze kant van de zaak voortdurend aandacht te schenken.”

Een poosje later kregen de lezers een artikel „Vlag gebroken” onder de ogen. Hier volgt het:

„Het geïllustreerde weekblad **De Spiegel**, dat bij Zomer en Keuning te Wageningen verschijnt, wil voortaan niet meer een Protestants-Christelijk Weekblad heten. Volgens Trouw was het de laatste tijd in moeilijkheden geraakt en nu gaat men de bakens verzetten. En dat zulks gebeurt, is allerduidelijkst, want de uitgeefster wil voortaan aan niemand meer zeggen, dat 't blad Protestants-Christelijk is.

In theorie kan dat tweeërlei betekenen. In de eerste plaats, dat het zonder die uitdrukkelijke bekendmaking zó duidelijk is dat niemand er aan twijfelt. In de tweede plaats, is het mogelijk, dat men de aanduiding Protestants-Christelijk schrapt, omdat men het niet meer wil zijn.

Blijkbaar is dit laatste het geval. Want er wordt aan toegevoegd dat uiteraard in de nieuwe situatie geen dominee meer als medewerker past, die ook als dominee wordt aangekondigd. De Spiegeldominee heeft zijn taak volbracht. Hij

mag blijven meedoen, in een team, waarin ook 't niet protestantse geluid wordt gehoord.

De Spiegel was in moeilijkheden geraakt. Dat wil natuurlijk zeggen, dat de N.V. er op de oude manier geen brood meer inzag. Blijkbaar was de belangstelling bij de Protestantse Christenen te gering, om dit geïllustreerde weekblad te kunnen dragen. Ook dat kan twee oorzaken hebben.

Het kan zijn, dat het karakter van het weekblad zo duidelijk, zo positief was, zo zonder aarzeling, als er partij moest worden gekozen, dat velen, kittelachtig van gehoor geworden zijnde, de gezonde waarheid niet meer konden verdragen en daarom bedankten. Het kan ook zijn, dat het blad, wat zijn karakter betreft, zó verwaterde, dat het Protestantse volk er zich van afkeerde en bedankte voor een blad, dat meer sensatie gaf dan stichting Welk van de twee mogelijkheden hier realiteit was geworden, dat is een zaak, die wij niet behoeven te beoordelen.

Maar vanaf heden bestaat er in Nederland geen Protestants-Christelijke geïllustreerde periodiek meer.

De grenzen worden weggeveegd.

De R.K. pers is daarin al voorgegaan.

Het merkwaardige is, dat al dergelijke dingen gebeuren, terwijl allerwegen gevraagd wordt om meer duidelijkheid, ach vooral meer duidelijkheid. Opdat we weten, waar we aan toe zijn.

De commercie denkt er blijkbaar anders over.”

Onmiddellijk na het bovenstaande schreef het blad over „Het taaie misverstand” dit artikelje:

Het is interessant — en meer dan dat — te herinneren aan een woord van de oude Sikkkel toen hij een eind maakte aan het bestaan van zijn weekblad **Hollandia** op 24 juni 1916. Het aantal abonnementen was zo ver achteruit gelopen — vooral omdat Sikkkel niet productief genoeg was tijdens de eerste wereldoorlog! — dat het niet kon blijven bestaan!

Sikkkel schreef in het laatste nummer van **Hollandia** — het werd al eens eerder door prof. Veenhof in ons blad geciteerd — het volgende:

„Behalve de last der verantwoordelijkheid voor wat in **Hollandia** gezegd en gezweven werd, droeg ik ook mee de financiële last voor dit blad. Het blad was, wat de financiële verantwoordelijkheid aangaat, sinds lang mijn persoonlijk eigendom.

Dit kan verkeerd van mij gezien zijn, wijl de gaven en ook de bezittingen voor financiële onderneming mij ontbreken, en ik ook geen roeping heb op dit terrein. Ik heb echter deze last op mij genomen, **alleen** om de volle vrijheid voor de inhoud van dit blad onder mijn leiding te verzekeren.

Een blad, dat eigendom is van een uitgever, en voor hem middel van koopmanschap, zit daardoor altoos in een klem voor zijn eigenlijke bestaansdoel. Hetzelfde geldt van een vennootschap of andere financiële combinatie...

Ik heb het daarom op mijn manier gedaan. Over de loop der jaren heeft mij dat echter geen financiële voordelen gegeven wel tekorten en schaden.

Enkele intiemens zijn mij daarin om des beginsels wil soms bijgesprongen, waarvoor ik hen hier ook dan openlijk dankzeg...

In geen geval was ik bereid voor enig geld mijn blad in handen van anderen te geven, die het tot een ander blad zouden kunnen transformeren.”

Tot zover Sikkkel.

Inderdaad mogen wij wel vragen waar gaat het met de „grote pers” naar toe?

En met het Nederlandse volk dat dagelijks door deze pers wordt bewerkt.

„Dat het weekblad **De Spiegel** niet meer Protestant-Christelijk wil heten, werd intussen op een merkwaardige wijze verdedigd in een reportage in Trouw. Het heet daar, dat volgens de nieuwe leiding van dit weekblad **De Spiegel** voortaan niet meer uitsluitend bestemd zal zijn voor Protestants-Christelijke lezers. Men hoopt blijkbaar, dat ook anderen, die des zondags niet naar een protestantse kerk gaan, zich er nu op zullen abonneren.

Hier spreekt weer het taaie misverstand.

De Telegraaf is voor iedereen. Panorama is voor iedereen. De Tros is voor iedereen. Onder iedereen zijn dan ook alle Protestantse Christenen begrepen. Maar de NCRV biedt programma's en heeft een boodschap, die alleen maar voor een **groep** bestemd is. Zo is dat nu eenmaal

met de Bijbelse boodschap, die is alleen maar voor een bepaalde groep, die aan die boodschap nog waarde hecht. De rest heeft daar niets mee te maken. Daar is die boodschap ook niet voor bestemd.

Wanneer men dus om commerciële of andere redenen ook anderen wil bereiken, buiten die groep, dan moet men eerst de Christelijke vlag strijken. Dat is een separatistisch groepsymbool.

De grijze vlag van de neutraliteit of van de anonimiteit is dat niet. Zo is de opvatting, de dwaze opvatting, de meer dan kromme opvatting, die blijkbaar niet kan worden uitgeroeid."

En als slot kwam als vijfde in de rij een informatie over een „Krant zonder aandeelhouders”:

„In de Omroepgids heeft de heer B. Buddingh' iets geschreven over de krant als informatiebron.

Hij wijst op de concentraties van de laatste tijd. En de verklaring is economisch. De beslissingen worden slechts genomen op economische gronden. „Zodra een dagbladbedrijf verliezen lijdt, die niet kunnen worden goedge maakt door verhoging van het abonnementsgeld, staan de aandeelhouders voor de keus: fuseren of verdwijnen”. Aldus de Omroepgids.

De vroegere voorzitter van de NCRV was en is een trouw lezer van ons blad. Het blijkt herhaaldelijk, dat na zijn vertrek bij de leiding van de NCRV de belangstelling voor het Friesch Dagblad grotendeels is verdwenen. Daardoor komt het zeker, dat in een hoofdartikel in de Omroepgids alle kranten over één kam worden geschorren: het zijn commerciële ondernemingen en als de aandeelhouders niet aan hun trekken komen, dan verdwijnt de krant en hebben de lezers het nakijken.

Mogen wij de redactie van de Omroepgids er op wijzen, dat het Friesch Dagblad, dat met zijn 63ste jaargang bezig is, al die jaren geen enkele aandeelhouder heeft gezien, omdat er geen aandeelhouders zijn. Alleen maar leden van een Persvereniging, dwz. van een Christelijke vereniging, die bedoelt een Christelijk dagblad uit te geven en in stand te houden. De leden komen ter jaarvergadering, ieder voorjaar opnieuw, om de positie, ook de principiële positie van de krant te bespreken, maar niemand heeft ooit gevraagd, of er ook dividend wordt uitgekeerd. Want onze krant wordt gedragen door de **trouw van de leden** en niet door het belang van aandeelhouders.”

A.

KERKNIEUWS

Beroepen: te Noordbergum: ds. Joh. de Wal te Mildam; te Enschede-Z.W. ds. G. Zomer te Groningen-Zuid; te 's-Gravenhage-Oost: ds. G. Mulders te Murmerwoude; te Sneek: kand. D. T. Vreugdenhil te Zwolle; te Groningen-Zuid (Te-huis-gemeente): ds. J. Kranenburg te IJsselmuiden; te Zuidwolde (Gr.) en te Blija: Kand. D. T. Vreugdenhil te Zwolle; te Delfzijl: ds. H. W. Ophoff te Leek.

Aangenomen: naar 's-Gravenhage-Oost: ds. G. Mulders te Murmerwoude.

Bedankt: voor Amstelveen (scriba De Jager): ds. G. Mulders te Murmerwoude; voor Gouda, Den Ham en Rijnsburg: ds. P. Schelling te Wetsing-Sauwerd.

Beroepbaar: De clasis van Zwolle van 19 december j.l. heeft kand. D. T. Vreugdenhil, Groot Weezenland 32 te Zwolle beroepbaar gesteld.

Geslaagd: voor het kandidaats-examen in de theologie aan de Theol. Hogeschool te Kampen (cum Laude): K. Folkersma, Margrietlaan 7, Bedum; voor het propaedeutisch examen in de theologie aan de Rijksuniversiteit te Utrecht: A. van Houwelingen, te Hardinxveld-Giessendam, voorheen student aan de Theol. Hogeschool te Kampen.

Ds. W. Vis. Op medisch advies heeft ds. W. Vis te Gameren emeritaat aangevraagd en verkregen met ingang van 1 januari j.l.

Ds. J. W. Smitt, Op 18 december j.l. was het 30 jaar geleden, dat ds. J. W. Smitt van Duurswoude als predikant werd bevestigd te Veere. Het was helaas niet mogelijk dit jubileum met de gemeente te vieren, aangezien ds. Smitt, na een geslaagde operatie, in het Prot. Ziekenhuis te Drachten wordt verpleegd.

Ds. R. Hoogsteen. Zondag 15 december j.l. nam ds. R. Hoogsteen, wegens vertrek naar Enumatil, afscheid van zijn gemeente te Den Ham. In de middagdienst hield hij zijn afscheidspraak over 3 Johannes: 15a.

Ds. G. A. Hoekstra. Zondag 22 december j.l. werd ds. G. A. Hoekstra bevestigd als predikant te Schildwolde. Zijn bevestiger, prof. H. J. Schilder, preekte bij deze gelegenheid over Amos 1:2a. 's Middags deed ds. Hoekstra intrede met een preek over 1 Petrus 4:10-11.

Loosdrecht. De Particuliere Synode van Utrecht 1968 nam in haar vierde zitting op dinsdag 17 december 1968 een beslissing inzake het bezwaarschrift van de kerkeraad te Loosdrecht (scriba J. van Baardewijk) tegen handelingen van de classis Amersfoort d.d. 4 september en 2 oktober aangaande Loosdrecht. Deze handelingen resulteerden in de uitspraak, dat de kerkeraad van Loosdrecht, zolang hij in zijn door de classis aangewezen zonden blijft, niet kan worden ontvangen als wettige vertegenwoordiging van de gemeente Gods te Loosdrecht. Na een aantal constatering, overwegingen en oordelen sprak de synode uit:

„1. dat de gronden door de kerkeraad van Loosdrecht bijeengebracht voor zijn verzoeken alle onhoudbaar zijn gezien de bovengestelde overwegingen en oordelen; 2. dat derhalve de classes Amersfoort van 4 september en 2 oktober 1968 geen ontrouw verweten kan worden jegens het Woord Gods, de daarop gegronde beslissing der Kerk en de kerkenordering; 3. dat de kerkeraad van Loosdrecht zélf door ontrouw jegens het Woord Gods en de gemaakte kerkelijke afspraken de volle verantwoordelijkheid draagt voor de ontstane situatie en daarom heeft terug te komen van het door hem ingenomen standpunt indien hij wenst opgenomen te zijn in het verband van De Gereformeerde Kerken in Nederland.

De synode besloot aan de beide verzoeken van de kerkeraad van Loosdrecht niet te voldoen en van dit besluit kennis te geven aan de kerkeraad van Loosdrecht (scriba J. van Baardewijk), aan de eerstkomende classis Amersfoort en aan ds. J. Verhoeff te Loosdrecht.

Canadian Reformed Churches. De docenten, benoemd aan het op te richten Theological College van de Canadian Reformed Churches, waaronder Drs. J. Faber, predikant te Schiebroek-Hilligersberg-C., hebben alle hun benoeming aanvaard.

HONGER OP SOEMBA

Weet U wat honger is? Velen onder ons zullen zich ongetwijfeld de barre winter van 1944 herinneren. Wat was er toen veel leed! Menigeen vroeg zich elke dag af: „Zullen we vandaag nog wat eten?”

Sindsdien is er veel veranderd. We hebben nu zo'n overvloed aan eten, dat er nu vaak gevraagd wordt: „Wat zullen we vandaag eens eten?”

Weet U dat er op Soemba broeders en zusters leven die zich, net als wij in de hongerwinter van 1944, afvragen: „Zullen we vandaag nog wat eten?” Het stellen van deze vraag is voor hen een kwestie van leven of dood.

Ds. P. P. Goossens schreef ons dat er in sommige delen van Soemba hongersnood heerst. Door de aanhoudende regen is daar de oogst verloren gegaan. Het gevolg is dat deze mensen zonder rijst zitten. Hadden ze nu maar geld om het elders te kopen! Maar geld bezitten zij niet. Wel hebben zij het rijke Woord van God. Daardoor hebben zij vertrouwen op Hem, dat Hij uitkomst zal geven.

Kunnen wij geen handje helpen? Ja, we leven in een dure maand. Eerst de Kerstdagen, daarna Oud- en Nieuwjaar. Dagen, waarop we nog iets extra's in huis hebben gehaald, want het is immers feest?

Broeders en zusters, zouden we deze dagen gezamenlijk iets van onze weelde kunnen afstaan aan onze hongerende broeders en zusters in den vreemde, zodat het ook daar, wat betreft hun levensbehoeften, feest mag zijn?

De snelste en meest praktische wijze is dat we geld zenden, zodat ze daarvoor rijst kunnen kopen.

Ongepelde rijst kost daar ongeveer f 4,25 per blik. Met hoeveel blikken wilt U een gezin op Soemba blij maken? Graag willen wij onze girorekening beschikbaar stellen om hierbij te helpen.

Redactieleden:
Ds. H. AMELINK, Dr. J. BOSCH,
P. GROEN, Prof. Dr. H. J. JAGER, Drs.
J. G. VAN OORD, Dr. P. G. SMELIK,
Prof. C. VEENHOF, Ds. G. VISEE

Adres van de Redactie:

Ds. H. Amelink, Waal 5, Langerak (Z.-H.)

Geref. Persvereniging „Opbouw”:

adres secretaris en penningmeester:
Van Lynden van Sandenburglaan 16,
Utrecht. Telef. 030-711450. Giro 448367.

Administratie abonnementen:

Drukkerij Steenberg,
Slotlaan 220, Zeist. Telef. 03404-12452

Abonnementprijs

f 15,— per jaar (bij vooruitbetaling)
Zeist. Giro 233117.

Advertentieprijs 20 ct. per mm
Familieberichten 15 ct. per mm

Zodra we f 1.000,— bij elkaar hebben, zullen we dit overmaken naar Soemba. Zou dit kunnen? Het antwoord is aan U!

Ik wil besluiten met een Woord van onze Heiland:

Indien U de hongerigen te eten hebt gegeven, indien U dit aan één van mijn minste broeders hebt gedaan, hebt U dit Mij gedaan.

Giro 1314313 t.n.v. H. J. Meijerink te Hardenberg, graag onder vermelding van „eten Soemba”

H. J. M.

ADRESSEN

Secr. Zendingscollege der samenwerkende Groninger kerken: ds. H. J. Nijenhuis, Petr. Campersingel 263, Groningen, tel. 21389. **Doesburg:** scriba M. van der Galiën, tel. (08334) 2150.

In Jezus ontslapen

MARIA HENDRIKA VAN BROUWERSHAVEN

echtgenote van S. Huizinga,

in de ouderdom van 81 jaar.

Psalm 4; Johannes 11.

- Wolvega, S. Huizinga
- Heerenveen, A. G. Huizinga
- Wapenveld, K. Huizinga
- A. G. Huizinga-Smilde
- Sijtze Ruurd
- Heerenveen, C. Huizinga
- M. F. Huizinga-Smilde
- Sytze
- Ruurd
- Klaas Derk
- Gesina

Wolvega, 5 januari 1969.

Correspondentie-adres:
Heerenveen, J. H. Kruisstraat 12.

Hiermee vervullen wij de treurige plicht U in kennis te stellen van het plotseling overlijden, na kortstondige ziekte, van onze Man, Vader en Schoonzoon,

PIETER ANDRIES HEKSTRA

Rotterdam, P. J. Hekstra-Milo
Josefina en Gerben
Vierhouten, Fam. Milo-Heydenrijk

Rotterdam-Alexanderstad, 7 januari 1969
R. Koopmansstraat 12.

ISRAËL HET UITVERKOREN VOLK EN ZIJN ZEVENTIG WEKEN VAN DAN. 9:24

Zijn betekenis in de Raad Gods
door H. W. den Haring

Israël spoedig het centrum der wereldpolitiek, want „Zie, ik zal Jeruzalem stellen tot een lastigensteen alle volken”. Zach. 12:3.

Uitgave Comité tot verbr. v/d Waarheid der Schriften, giro 346974 Rotterdam-11. Adm.adres Raephorststr. 20 b.